

DEMOKRAT PARTİ'NİN MUHALEFET YILLARINDA TÜRKİYE BÜYÜK
MİLLET MECLİSİ'NDE YAPILAN MÜZİK TARTIŞMALARI (1945-1950)
MUSIC DISCUSSIONS AT THE TURKISH GRAND NATIONAL ASSEMBLY
DURING THE YEARS OF DEMOCRATIC PARTY ' OPPOSITION

DİLŞEN İNCE ERDOĞAN

Prof. Dr. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Prof. Dr. Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Science and Letters, Department of History

drinceerdogan@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-6669-5966>

ESRA ÇETİN

Öğr. Gör. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi, Müzik Öğrt. Bölümü
Lecturer, Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Education

esracetin1981@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-0564-7095>

Atıf / Citation

** 2020. "Demokrat Parti'nin Muhalefet Yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Yapılan Müzik Tartışmaları (1945-1950)". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute*. 67, (Ocak-January 2020). 615-635

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü- *Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi- *Received Date* : 23.08.2019
Kabul Tarihi- *Accepted Date* : 20.11.2019
Yayın Tarihi- *Date Published* : 31.01.2020
 <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4286>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by iThenticate programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - *Journal of Turkish Researches Institute*

TAED-67, Ocak - January 2020 Erzurum. ISSN-1300-9052

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

DEMOKRAT PARTİ'NİN MUHALEFET YILLARINDA TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE YAPILAN MÜZİK TARTIŞMALARI (1945-1950) MUSIC DISCUSSIONS AT THE TURKISH GRAND NATIONAL ASSEMBLY DURING THE YEARS OF DEMOCRATIC PARTY ' OPPOSITION

DİLŞEN İNCE ERDOĞAN- ESRA ÇETİN

Öz

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de oldukça zorlu ve ağır şartlar altında yaşanan II. Dünya Savaşı yılları ekonomik, siyasi ve sosyal alanlar başta olmak üzere toplumu etkileyen tüm alanlarda değişimin ve kırılmaların olduğu bir dönem olmuştur. Özellikle 1940’lı yılların başından itibaren başlayan ve 1945’de savaşın sona ermesiyle siyasi olarak yeniden şekillenen dünya düzeni içerisinde, Avrupa’daki tek parti iktidarları sona ererken, Türkiye’de de tek partiden çok partili hayata geçiş hızlanmıştır.

Savaş sonrası CHP’deki parti içi muhalefet ve halkın CHP’nin uzun yıllar süren parti programına tepkisi yeni partilerin doğmasına sebep olmuştur. Halkın en çok destek verdiği Demokrat Parti ise 1946 genel seçimlerinde 65 milletvekili ile Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne girmiştir. Demokrat Parti’nin ana muhalefet partisi olarak meclise girmesiyle, 1945 yılına kadar tek parti iktidarı tarafından uygulanan kültür ve müzik politikaları açık açık eleştirilmeye başlanmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi şiddetli tartışmalara sahne olmuştur. Sadece batı müziği referans alınarak uygulanan müzik politikaları, muhalefet ile birlikte bürokratları olduğu kadar toplumu da ikiye bölmüştür. Bu bölünme sanatçıları ve dönemin yayın hayatını da etkilemiş, Batı müziği-Türk müziği, -diğer bir deyişle- alafanga-alaturka tartışmaları, dönemin basınında da yer bulmuştur.

Bu çalışmada Demokrat Parti’nin muhalefet yılları olan 1946-1950 arasında mecliste yaşanan müzik tartışmaları TBMM Zabıt Cerideleri incelenerek ele alınacaktır. Ayrıca değerlendirme yapılırken konu ile ilgili tetkik eserlerden ve yardımcı kaynaklardan da yararlanılacaktır. İktidar-muhalefet ilişkileri kapsamında da ele alınacak olan tartışmalar üzerinden dönemin müzik algısı belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Muhalefet Yılları, Müzik Tartışmaları, Alaturka, Alafanga.

Abstract

As in all the world that experienced in Turkey also under very challenging and harsh environments. The years of The World War II have been a period of change and rupture in all areas affecting the society, especially in economic, political and social fields. In particular, starting from the beginning of the 1940s and politically by the end of the war in 1945, in a reshaped world order, end one-party rule in Europe drew to a close in Turkey has accelerated transition in a multi-party life.

In the post-war period, the CHP’s internal opposition and the public’s reaction to the CHP’s long-term party program has led to the emergence of new parties. The People’s Democratic Party with 65 deputies gave the most support in the 1946 general elections to the Grand National Assembly of Turkey has entered. The entry into parliament as the Democratic Party’s main opposition party, music, culture and policies implemented by the one-party rule until 1945, began to be criticized openly and Grand National Assembly of Turkey has been the scene of fierce debate. Music policies applied only with reference to western music have divided the society as well as bureaucrats as well as the opposition. This division has influenced the artists and the broadcasting life of the period, as well as Western Music-Turkish Music, in other words, alaturca-alafanga.

In this study, the music debates in the Grand National Assembly of Turkey between the years 1946-1950, which is the opposition years of the Democratic Party will be examined by examining the Parliamentary Pulses. In addition, the study will also benefit from the examination and auxiliary sources. In the context of power-opposition relations, the perception of music of the period will be tried to be determined through the discussions.

Key Words: Democratic Party, Years of Opposition, Music Discussions, Alaturka, Alafanga.

Structured Abstract

After the Second World War, the political conjuncture occurring all over the world has accelerated the transition to multi-party system in Turkey. The Democratic Party (DP), which was established during this period and joined the parliament in the 1946 elections, began to criticize the Republican People's Party's (CHP) single party power, which lasted for 27 years. Criticism included not only political and economic issues, but also culture and especially music policies. The basis of the debates on the agenda of the parliamentary budget discussions was the comparison of Alaturca (the Turkish style) and Alafranga (the European style) music, increasing number of Turkish music broadcasting hours on the radio, the low wages received by radio artists, and the lack of understanding of the Western music by the public. In addition to these issues, it was discussed that the composers called the Turkish Five should be supported by the Ministry of National Education, and studying abroad for children, who were found to be gifted in music such as İdil Biret and Suna Kan, was also discussed and "The Law on Students to be Sent to Foreign Countries" No. 1416 was enacted.

The music discussions came to the agenda for the first time in the TBMM's (Grand National Assembly of Turkey) seven-month budget law draft 1945 and the budget commission report negotiations, members of parliament (MP) like Siirt MP Saffet Tuncay, Coruh MP Mazhar Müfit Kansu, Yozgat MP Süleyman Sırrı İçöz, Afyon Karahisar MP İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Ankara MP Mümtaz Ökmen and Konya MP Dr. Osman Şevki Uludağ all stated that Turkish music was given less place in radio broadcasts compared to Western music. The same issue was brought to the agenda by Gaziantep MP Cemil Sait Barlas, Konya MP Osman Şevki Uludağ, Kastamonu MP Dr. Mehmet Fahrettin Ecevit, Coruh MP Mazhar Müfit Kansu, Afyon Karahisar MP Berç Türker, Icel MP Hamdullah Suphi Tanrıöver and Bursa MP Muhittin Baha Pars during the budget negotiations for the year 1946 of the General Directorate of Press and Publications held in the 14th session of the Turkish Grand National Assembly on 19 December 1945. Especially Konya MP Osman Şevki Uludağ criticized the inadequacy of the wages received by the vocal artists and instrumentalists working on the radio and their abuse on the radio.

The first debate of 1946 was conducted regarding news about İdil Biret in Ulus Newspaper by Kırklareli MP Dr. Fuat Umay in the 29th Reunion dated January 28th, 1946. Umay emphasized that the 5-year-old İdil Biret, who is gifted in piano, should be trained abroad by the Ministry of National Education. İdil Biret's outstanding talent in the piano has attracted the attention of President İsmet İnönü, and the necessary steps have been taken by the Presidency and the Ministry of National Education.

Another meeting in which music was brought up was the 21st session of the Turkish Grand National Assembly on 23 December 1946. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, the MP of Kırşehir, took the floor during the budget negotiations of the Ministry of National Education and requested the establishment of the Turkish Academy of Music and Theatre.

Another session when the issue of music raised was the meeting of the Turkish Grand National Assembly on 27 December 1947. While Urfa MP Suut Kemal Yetkin stating his views on propaganda, he also expressed that we have great works in music, and that no expense should be avoided to exhibit the works of our young composers abroad. On the other hand, at the 26th session of December 29, 1947, Bursa MP Muhittin Baha Pars, who took the floor during the discussion of the budget of the Ministry of National Education, talked about the artists working on the radio, including the composer Ahmet Adnan Saygun and the oratorio he composed, he also requested the Ministry to support these young people.

Another music debate of the period was brought up by Bursa MP Muhittin Baha Pars and Urfa MP Suut Kemal Yetgin during the Budget Talks held at the 51st session of the Turkish Grand National Assembly on 20 February 1950. The concert in Istanbul by Cemal Reşit Rey, Ulvi Cemal Erkin, Necil Kazım Akses and Ahmet Adnan Saygun was praised and the wages of these musicians was requested to be raised from the Ministry of National Education and the government.

In conclusion, there were a number of parliament members who stated their views in Turkish Grand National Assembly on music matter; Gaziantep MP Cemil Sait Barlas, Konya MP Osman Şevki Uludağ, Kastamonu MP Dr. Mehmet Fahrettin Ecevit, Çoruh MP Mazhar Müfit Kansu, Afyon Karahisar MP Berç Türker, Yozgat MP Süleyman Sırrı İçöz, İçel MP Hamdullah Suphi Tanrıöver and Bursa MP Muhiittin Baha Pars, Samsun MP Yakup Kalgay Urfa MP Suut Kemal Yetkin, Kırklareli MP Dr. Fuat Umay, Ankara MP Mümtaz Ökmen, Kırşehir MP İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Seyhan MP Sinan Tekelioğlu, Maraş MP Dr. Kâmil İdil and Kırşehir MP Sahir Kurutluoğlu. The basis of the criticism was the dilemma of Turkish music and Western music. MPs such as Saffet Tuncay, Mazhar Müfit Kansu, Süleyman Sırrı İçöz and Berç Türker stated that Turkish Music is at least as valuable as Western Music, while Hamdullah Suphi Tanrıöver, Mümtaz Ökmen and İsmail Hakkı Baltacıoğlu claimed that Western music is superior to Turkish Music. Osman Şevki Uludağ and Cemil Sait Barlas emphasized that Turkish music should be reworked and handled in time. As can be seen, it is quite difficult to say that the MPs are in full agreement on the discussions about music held in the Turkish Grand National Assembly between 1945 and 1950.

Giriş

1946-1950 dönemi, Türkiye için daha önce Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) ile iki kez denenerek başarısız olan çok partili hayatın Demokrat Parti (DP) ile başarıya ulaştığı bir dönem olmuştur. 1923'den 1946'ya kadar 23 yıl aralıksız olarak iktidarda kalmayı başaran Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), özellikle II. Dünya Savaşı sırasında uyguladığı sosyoekonomik politikalar üzerinden hem parti içinde hem de halk nezdinde yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Eleştirilerin yanı sıra, savaş sonrası oluşan yeni dünya düzeni de Türkiye'de çok partili yaşama geçişi adeta zorunlu kılmıştır.

DP'nin kuruluşuna kadar gidecek olan süreç ilk kez 1945 yılı bütçe görüşmelerinde CHP içinden yapılan muhalefet ile başlamıştır. Meclis'e Ocak ayında sunulan ve 14 Mayıs 1945 tarihinde görüşülmeye başlanan Çiftçiye Topraklandırma Kanunu¹ görüşmelerinde ve daha sonra 21 Mayıs 1945 tarihinde yapılan bütçe görüşmelerinde Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Feridun Fikri Düşünsel, Emin Sazak ve Hikmet Bayur gibi bazı milletvekilleri hükümeti sert bir dille eleştirmiştir.² 29 Mayıs'ta Mecliste yapılan 1945 yılı yedi aylık bütçe oylamasına 373 milletvekili katılmış, 368 kabul oyuna karşı, 5 ret oyu verilmiştir.³ Ret oyu veren milletvekilleri Adnan Menderes, Celal Bayar, Emin Sazak, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü parti içi muhalif grup olarak ortaya çıkmıştır.⁴

Bu muhalif gruptan Emin Sazak haricindeki diğer dört milletvekili ayrıca 7 Haziran 1945 tarihinde, genel olarak daha çok demokrasi talebi, Meclisin denetlenebilmesi ve seçimlerin serbest olması gibi isteklerle "Dörtlü Takrir"⁵ olarak bilinen bir önerge sunmuştur. 12 Haziran'da CHP Meclis Grubunda görüşülen önerge, önergeyi veren milletvekilleri dışında tüm CHP Meclis Grubu tarafından reddedilmiş, önerge sahiplerinden

¹ Çiftçiye Topraklandırma Kanunu hakkında detaylı bilgi için bkz., Cemil Koçak, *Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*, İletişim Yay., İstanbul, 2010, s. 171-206.

² Tefrik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, İmge Kitabevi Yay., Ankara, 2008, s.454-455.; Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi Yay., Ankara, 1998, s.27-28.

³ TBMM ZC, D.7, C.17, B.65, (29.05.1945), s.506.

⁴ Süleyman İnan, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Liberte Yay., Ankara, 2006, s.130.

⁵ CA, 490.1.572.2277.3; Mahmut Goloğlu, *Milli Şef Dönemi 1939-1945*, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul, 2017, s.399-401.

Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan partiden ihraç edilmiş, Celal Bayar ise Eylül ayında milletvekilliğinden, Aralık'ta da CHP'den ayrılmıştır.⁶ Yaşanan bu gelişmelerin kaçınılmaz sonucu olarak DP, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Celal Bayar tarafından 7 Ocak 1946 tarihinde kurulmuş, genel başkanlığına Celal Bayar getirilmiştir.⁷

DP'nin kurulmasıyla siyaset ve toplum arasındaki etkileşim de değişmeye başlamıştır. 1946 Genel Seçimleri ise bu değişimin gözlemlendiği ilk sınav olmuştur. Türk demokrasi tarihinde ilk kez seçimlerin tek dereceli yapılması ve seçimlerde birden çok partinin bulunması, siyaset sahnesine rekabetin artmasına buna bağlı olarak da siyasi sosyalleşmenin hem hızlanmasına hem de çoğalmasına yol açmıştır.⁸ 1946 seçimleri 21 Temmuz'da, açık oy gizli tasnifle ve halkın %75'inin katılımıyla gerçekleşmiştir.⁹ Seçim sonuçlarına göre, CHP 465 sandalyeden 397'sini, DP 65'ini, bağımsız adaylar ise 3'ünü kazanmıştır.¹⁰ 1946 genel seçiminin baskı altında yapıldığı ile ilgili genel bir görüş birliği olmakla birlikte iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkiler daha en başından itibaren sorunlu başlamıştır.¹¹

1. Müzik Tartışmalarının Kökeni: Tek Parti Dönemi Garp Musikisi-Şark Musikisi İkilemi

Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra 1923'de kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde, siyasi, ekonomik ve kültürel tüm sahalarda altyapısal iktidarı kurma ve yayma çalışmalarına yoğunlaşmıştır.¹² Yapılmaya çalışılan bu yeni girişimler ile toplum üzerinde gerekli olan değişim ve dönüşümler gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet'in devraldığı, Osmanlı'ya oranla nispeten daha homojenleşmiş olan nüfus, ulus devletin kuruluş sürecinde milli kimlik hedefine doğru yönlendirilmiş ve ulusun tarihsel ve kültürel yapısı yeniden ele alınıp, tanımlanmıştır. Cumhuriyetin ilk 10-15 yılında amaç bu hedefin tesisi ve Batı uygarlığı düzeyine ulaşmaktır. Cumhuriyet'in kurulmasından hemen sonra 1924 yılında uygulamaya konulan Türk İnkılabı ve onun en önemli basamaklarından birisi olan müzik inkılabı, milli bir çizgide gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.¹³

⁶ CA, 490.1.0.0.5.27.17; CA, 490.1.0.0.6.28.7; CA, 490.1.0.0.572.2277; M. Serhan Yücel, *Demokrat Parti*, Ülke Kitapları, İstanbul, 2001, s.49-50.

⁷ Mahmut Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV 1946-1950 Demokrasiye Geçiş*, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2013, s. 38.

⁸ Ensar Yılmaz, *Türkiye'nin Demokrasi'ye Geçiş Yılları 1946-1950*, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.209-210. Bu konuda ayrıca bk. Osman Akandere, "1946 Seçimleri ve Sonuçları Üzerine İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Tartışmalar I", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.26, S.76, Mart 2010, s. 459-460.

⁹ Mustafa Çufalı, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Ebabel Yayıncılık, Ankara, 2004, s.79.

¹⁰ https://global.tbmm.gov.tr/docs/secim_sonuculari/secim3_tr.pdf. (Erişim Tarihi:22.07.2019)

¹¹ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995, s.153.; Orhan Cemal Fersoy, *Bir Devre Adımı Veren Başbakan Adnan Menderes*, İstanbul, 1971, s. 167. 1912'de yapılan "sopalı seçimler" den sonra Türk demokrasi tarihinde 1946 seçimleri "usulüz seçimler" olarak kaydedilmiştir. Taylan Koç, *Ana Hatlarıyla Türkiye'de Siyasal Hayat*, Karahan Kitabevi, Adana, 2013, s.111.

¹² Özgür Balkılıç, *Cumhuriyet, Halk ve Müzik Türkiye'de Müzik Reformu (1922-1952)*, Tan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s.19.

¹³ Gönül Paçacı, "Cumhuriyet'in Sesli Serüveni", *Cumhuriyet'in Sesleri*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s.13.

Atatürk'e göre Türk İnkılabı, Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan siyasi iktidarın "Milli egemenliğe" devredilmesiyle başlayan, fakat daha geniş hedefleri gözeterek ve sürekli olarak devam eden bir dönüşüm hareketidir.¹⁴ Bu dönüşümü gerçekleştirirken de Ziya Gökalp'in görüşleri etrafında şekillenen kültürel reformlar, toplumu bir arada tutacak ve tek bir duygu etrafında toplayacak şekilde uygulamaya konulmuştur. Bu reformların temel amacı, "Yüksek Batı Kültürünü" halka aşlamaktır. Osmanlı kültürünün aksine bu kültür, Türk'ün gerçek kültürü olarak tarif edilmiştir.¹⁵ Dolayısıyla, Ziya Gökalp'in fikir ve düşünceleri Cumhuriyetin yapılanma döneminde resmi kültür ideolojisinin dayandığı temel prensipler haline gelmiştir. Gökalp'in öne sürdüğü "Milli Musiki" görüşü, Cumhuriyetin başlangıç yıllarında benimsenmiş olan müzik anlayışına ve politikasına da açıklık getirmiştir. Gökalp, müzik ile ilgili düşüncelerini;

"Avrupa musikisi girmeden evvel memleketimizde iki musiki vardı. Bunlardan biri Farabi tarafından Bizans'tan alınan Şark Musikisi, diğeri eski musikinın devamı olan halk melodilerinden ibaretti. Bugün işte bu üç musikinın karşındayız. Şark Musikisi, Garp Musikisi, Halk Musikisi. Acaba bunlardan hangisi bizim için millidir? Şark Musikisininin hem hasta hem de gayri milli olduğunu gördük. Halk Musikisi harsımızın, Garp Musikisi de yeni medeniyetimizin musikisi olduğu için her ikisi de bize yabancı değildir. O halde Milli Musikimiz memleketimizdeki Halk Musikisi ile Garp Musikisininin imtizacından doğacaktır. Halk Musikimiz birçok melodiler vermiştir. Bunları toplar Garp Musikisi usulünce armonize edersek hem milli hem de Avrupai bir musikiye malik oluruz." şeklinde belirtmiştir.¹⁶ Gökalp'e göre Şark Musikisi yani Osmanlı dönemi Türk Musikisi, Bizanstan alınmıştır yani bize ait değildir ve de hastadır. Öyleyse Cumhuriyet'in müzik politikaları Türk Müziği üzerine inşa edilemez, çünkü bu müzik bizi yansıtmamaktadır, dolayısıyla gayr-i millidir. Atatürk'te Gökalp'in fikirlerinden etkilenmiş ve bu fikirler devletin müzik politikasını şekillendirmede oldukça etkili olmuştur.¹⁷

Cumhuriyet kadrolarının Musiki İnkılabıyla yapmak istediği köklü değişim ve dönüşümler üç temele oturtulmaya çalışılmıştır. Bunlar Osmanlı müziğini inkâr ve reddetme, yüksek Batı kültürünün kanıtı olan Klasik Batı Müziğini benimseme ve bizim gerçek müziğimiz olan ve tamamen bizi yansıtan Halk Müziği uygulamalarıdır. Musiki İnkılabı, Gökalp'in fikirlerinin yanı sıra Türk Tarih Tezi ve Güneş- Dil Teorisi'ne de dayandırılmıştır.¹⁸ Türk ulusuna yabancı olan bu müzik, Türk'ün yüksek ve soylu karakterini yansıtmamaktadır. Oysaki Halk Müziği bizim "soylu ve yüksek seciyemizle" uyumludur. Bu bağlamda, Türk milleti için ortak bir tarih ve ortak bir dil yaratma iddiası içinde oluşmuş

¹⁴ Salih Akkaş, *Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Müzik Politikaları (1923-2000)*, Sonçağ Yayınları, Ankara, 2015, s.30.

¹⁵ Balkılıç, a.g.e., s.20.

¹⁶ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972, s.145-147; Cem Behar, "Ziya Gökalp, Mahmut Ragıp ve Klasik Türk Musikisi", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.5, İletişim Yayınları, İstanbul, s.1225.

¹⁷ Balkılıç, a.g.e., s. 22-23.; Salih Akkaş, a.g.e., s. 36-38.; Şenol Durgun, *Devletçi Gelenek ve Müzik*, Alter Yay., Ankara, 2005, s. 79.

¹⁸ Türk Tarih Tezi ile daha ayrıntılı bilgi için bk. Etienne Copeaux, *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, Çev. Ali Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006. Füsun Üstel, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

kültür ve müzik politikaları da bu doğrultuda şekillendirilmeye çalışılmıştır.¹⁹ Haliyle resmî ideolojiye paralel olarak hareket eden sanat ve müzik, siyasal otoritenin kendisinden beklediği talepleri yerine getirebilmek için içeriğini ve formunu anlaşılır bir dile dökerek, yeni kültürel değerlerin yaygınlaştırılmasında bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle yeni kültür politikası kendi amaçlarını gerçekleştirmek için sanata başvururken, sanat da kültür politikasına göre şekillenmiştir. Sanatsal formasyonun endekslendiği kültür politikasının, sanatın yaygınlaştırılmasında da rol oynaması, etkileşimin derecesini de arttırmıştır.²⁰

1930'lu yıllara gelindiğinde ise müzik politikalarının daha belirgin bir hal alması alaturka-alafranga tartışmalarını beraberinde getirmiştir. İktidarın Batı Müziği yanlısı değerlendirmeleri, müzik çevrelerini de Milli Musiki konusunda farklı yaklaşımlara itmiştir. Milli Musiki konusunda iktidarın ve dönemin müzik aydınlarının değerlendirmesini yapan dönemin müzikbilim uzmanı ve müzik eleştirmeni Mahmut Ragıp Gazimihal (Köseihal)²¹, bu yaklaşımın “*Milli*” sözcüğünü suiistimal ettiğini vurgulamış, iktidarın bu tavrının bestecileri de “...uyulması gereken inhisari bir yola” sürüklediğini belirterek, bu durumun sanatsal özgürlük ve yaratıcılığı kısıtladığını savunmuştur.²² Gazimihal, Milli Musikiyi yaratırken üç kurala sadık kalınması gerektiğini belirtmiş, bu düşünceleri ile Ziya Gökalp'ten daha farklı bir bakış açısı getirmeye çalışmıştır. Gazimihal, Anadolu Türkülerinin en bakir ve kıymetli olanlarını seçip, armonileştirmeyi, Anadolu musikilerinden alınma tema ve motifleri esas alarak bin bir şekilde eserler yazmayı ve şahsi eserlerde tamamen Türk kalmayı savunmuştur.²³

Alaturka-Alafranga tartışmalarına bilimsel veriler ve kanıtlarla katılan bir başka müzik adamı ise Hüseyin Sadettin Arel²⁴ olmuştur. Arel, Türk Musikisinin Acem, Bizans ve

¹⁹ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi-IV Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999, s.109-112, Akkaş, a.g.e., s.35.

²⁰ Şenol Durgun, *Türkiye'de Devletçi Gelenek ve Müzik*, Binyıl Yayınevi, Ankara, 2010, s.81.

²¹ 27 Mart 1900 yılında İstanbul'da doğan Mahmut Ragıp Kösemihal, müziğe 5 yaşında keman çalarak başlamış sonra Musiki-i Osmani Mektebine gitmiştir.1921 yılında Berlin Stern Konservatuvarı'na devam eden Kösemihal, birçok hocadan Batı Müziği dersleri almıştır.1923'den 1925'e kadar Galatasaray Lisesi ve İstanbul Kız Lisesinde müzik öğretmenini olarak çalışmış daha sonra 3 yıllığına Paris'e giderek dönemin müzik kaynaklarına yerinde ulaşma fırsatı bulmuştur.1928 yılında tekrar yurda dönmüş, İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda ve Ankara Musiki Muallim Mektebi'nde görev yapmıştır. 1947'den itibaren Londra'daki International Folk Music Council'in muhabirliğini de yapan Kösemihal' in ismi birçok uluslararası ansiklopediye girmiştir. “Balkanlar'da Musiki İlerleyişi” ve “Türkiye- Avrupa Musiki Münasebetleri” adlı çok önemli kitaplar yayımlanmış, sayısız makaleleri ile Türk folkloruna çok önemli hizmetler sunmuştur. Bahattin Kahraman, Cansevil Tebiş, *Mahmut Ragıp Gazimihal'den Seçme Müzik Makaleleri-II*, Müzik Eğitimi Yayınları, Ankara, 2014, s.11-14.

²² Füsün Üstel, “1920'li ve 30'lu Yıllarda Milli Musiki ve Musiki İnkılabı”, *Defter*, 1994, s.49.

²³ Kösemihal' den akt. *Cumhuriyet'in Sesleri*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s.129.

²⁴ Hüseyin Sadettin Arel, müziğe 10 yaşlarında bir gayri müslimden mandolin dersleri alarak başlamış, daha sonra İzmir'de Şeyh Cemal Efendi'den ud ve Türk Müziği öğrenmiştir. 16 yaşında İstanbul'da Udi Şekerci Cemil Bey'den ve farklı hocalardan ney, nısıfiye, girift, keman, kemençe, viyola, viyolonsel ve piyano dersleri almıştır. 1907-1909 yılları arasında, Edgar Manas'tan armoni, kontrpuan ve fûğ öğrenmiştir. Batı Müziği eğitiminin yanında Tasavvuf Müziğiyle de ilgilenmiştir. Mevlevi Musikisinde hocası Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede ile çalışmış, 1924 yılına kadar Mevlevihane'ye gitmeye devam etmiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarını İstanbul'da geçiren Arel'in konağı düşman işgaline uğramış ve ailece konaktan dışarı atılmışlardır. Bu olay onu çok etkilemiştir. Cumhuriyet'in ilan edildiği gün ailesi ile birlikte İzmir'e dönen Arel, buraya yerleşerek büyük bir avukatlık bürosu açmıştır. 5 yıl sonra İstanbul'a dönen ve burada da avukatlık bürosu açarak hayatını avukatlıkla sürdüren Arel Siroz hastalığına

Araplardan alındığı iddialarına, adı geçen milletlerin müziklerini en ince ayrıntısına kadar inceleyerek çürütmüştür. İleri sürülen iddiaların tamamına bilimsel cevaplar vererek Türk Musikisi üzerindeki birçok kuşkuğu da ortadan kaldırmıştır.²⁵ Hüseyin Sadettin Arel, Türk Müziğinin geleneksel olarak teksesli icra edilmesinin yanında, modern bir ülke sanatının gereklerinden olduğunu düşündüğü çokseslilik kavramının bu müziğe girmesi gerektiğini savunarak, bu düşünceleri doğrultusunda da Türk Müziği çalgıları için birçok makamsal ve çoksesli eserler bestelemiştir. Cumhuriyet döneminde modernleşmeci müzik anlayışının temsilcilerinden olan Arel, çokseslilik kavramını Türk Müziği içerisinde ve onun unsurları ile savunmuş ve uygulamalar yapmıştır. Başka bir deyişle, Türk Müziğinin kendi kimliğinden koparılmadan geliştirerek Batı kültürünün seviyesine çıkarılması gerektiği üzerinde ısrarla durmuştur.²⁶ Türk Müziğinin, kendisine göre “fakir” kalmasının en önemli sebebi olarak tahsilli insanların ve müzisyenlerin olmamasını öne süren Arel, bunun sebebinin medeniyetin ilerlemesini takip edemeyişimiz olarak belirtmiştir.

1940'lı yıllardan itibaren ise, milli kültür politikası yerini hümanist kültüre²⁷ bırakmıştır. Özellikle Hasan Ali Yücel'in Millî Eğitim Bakanlığı dönemi bu politikanın yerleşme ve yaygınlaşmasında büyük bir rol oynamıştır. Bu hümanist eğilim, kültür ve eğitim alanlarına paralel olarak müzik politikalarına yansımış, dönemin siyasetçileri ve bürokratları tarafından da önemsenmiştir. Müziğin, toplumun kimliğinde belirleyici bir rol oynaması, Batılı bir toplumun Batılı bir müziğe sahip olması gerektiğini düşündürmüştü ve müziğin temeline ve örgüsüne müdahale edilerek değiştirilmeye çalışılmıştır.²⁸ Belli ideolojilerin ve siyasetin gölgesinde kalarak toplumdan gitgide ayrılan ve kopan müzik; değişmek, gelişmek ve dönüşmek için kendine gerekli olan dirimsel ışığa ulaşamamıştır.²⁹

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1946'ya kadar gelinen dönemde tek parti dönemi iktidarlarının müzik politikaları, genel olarak Ziya Gökalp çizgisine dayanmıştır. 1930'lu yıllarda başlayan kültürel seferberlik birçok alanda uygulanmaya çalışıldığı gibi, müzik politikaları üzerinde de uygulanmaya başlanmıştır. Fakat müzik inkılabı genel olarak istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Bu durumun bileşenleri arasında iktidarın müzik inkılabı olarak dile getirdiği “*Millî Musiki*” yi uygulayacak olan müzik adamlarının sayıca yetersiz olması ve halkın müzik algısının ve beğenisinin yok sayılıp, bir anda yönlendirilmeye çalışılması gösterilebilir. İktidar partisi, ilim ve fennin gereği olarak Batı Müziğini benimsemiş bir nevi halka rağmen halkçılık yaparak konuyu halkın sanatsal beğenisini yükseltme söylemiyle meşrulaştırmaya çalışmıştır.³⁰

tutulduktan kısa bir süre sonra 6 Mayıs 1955 Cuma günü vefat etmiştir. Yılmaz Öztuna, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi-1*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990; Önder Özkoç, *Hüseyin Sadettin Arel'in Çokseslilik Üzerine Olan Düşünceleri ve Prelude İsimli Eserinin İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s.4.

²⁵ Hasan Celal Güzel, “En Eski ve En Zengin Müzik: Türk Musikisi”, *Yeni Türkiye Türk Musikisi Özel Sayısı*, Yeni Türkiye Yayınları, 2014, Ankara, s.35.

²⁶ Akkaş, *a.g.e.*, s.595.

²⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Işıl Çakan Hacıbrahimoglu, *Cumhuriyet ve Hümanizma Algısı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2012.

²⁸ Mümtaz Levent Akkol, *Türkiye'deki Modernleşme Sürecinde Müzik*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s.28-29.

²⁹ Akkol, *a.g.t.*, 28-29.

³⁰ Güneş Ayas, *Musiki İnkılabı'nın Sosyolojisi Klasik Türk Müziği Geleneğinde Değişim ve Dönüşüm*, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2014, s.260.

2. TBMM’de Türk Müziği Üzerine Yapılan İlk Tartışmalar: 1945 Yılı Meclis Bütçe Görüşmeleri

Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren gerek halkın gerekse müzisyen ve bestecilerin üzerinde çokça tartıştıkları konulardan olan Garp Müziği ve Şark Müziği polemigi, TBMM’nin 1945 yılı yedi aylık bütçe kanun tasarısı ve bütçe komisyonu raporu görüşmelerinde milletvekillerinin de konuya dahil olmasıyla farklı bir boyut kazanmıştır. TBMM’nin 22 Mayıs 1945 tarihli 59.oturumunda Basın ve Yayın Genel Bütçe görüşmelerinde Siirt Milletvekili Saffet Tuncay, Çoruh Milletvekili Mazhar Müfit Kansu, Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı İçöz, Afyon Karahisar Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Ankara Milletvekili Mümtaz Ökmen ve Konya Milletvekili Dr. Osman Şevki Uludağ söz istemiş ve radyo yayınlarında Türk Musikisi saatlerinin arttırılması konusundaki fikirlerini söylemişlerdir.³¹

Konuyu ilk olarak gündeme getiren Siirt Milletvekili Saffet Tuncay, her ülkenin radyo yayınlarında Milli Musikisinin büyük bir payı olduğunu ve Türkiye’de de radyoda Türk Musikisi saatlerine daha geniş yer verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.³² Daha sonra söz alan Çoruh Milletvekili Mazhar Müfit Kansu, Saffet Tuncay’ın sözlerini desteklemiş ve Türk Musikisi üzerine propaganda yapıldığını Türk Musikisinin Batı Musikisinden daha değersiz olmadığını, bu tespitin bizzat Avrupalı müzik uzmanları tarafından yapıldığını söylemiş ve Atatürk ile olan bir anısını; *“Tahattur buyurursunuz ki bir sıra Atatürk zamanında alaturka radyodan kalkmış idi. En nihayet bir gün Tanburacı Osman Pehlivan geldi bir hava çaldı. Atatürk ağlamağa başladı. Sebebini sordum, niye ağlamıyayım dedi, anamı hatırladım, bu anamın şarkısı bizim binbir hatıramız vardır. Alaturkayı kaldıramayız dedi. Annem beni ninni ile büyüttü. Bethofenle değil. Bunun üzerine tekrar alaturkanın çalınmasına müsaade etti.”* şeklinde anlatmıştır.³³ Aynı konuyla ilgili kürsüye gelen Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı İçöz de radyoda yayınlanan programların Türk ruhunu tatmin etmediğini ve Türk Musikisinin İngiliz ve Mısır radyolarında arandığını söylemiş, Türk Musikisinin radyoda daha geniş yer bulmasını Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü’nden talep etmiştir.³⁴

Süleyman Sırrı İçöz’den hemen sonra söz alan Afyon Karahisar Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise konunun alaturka-alafranga ayrımı olmadığını radyoda yapılan musiki yayınlarının insani, diriltici, milli ve kültürel olması gerektiğini savunmuştur. Baltacıoğlu sözlerini; *“... Musikimizin Garp Musikisinden ve Garp Musikisi tekniğinden üstün olduğuna gelince; bu noktai nazara iştirak edemem. Evet, Türk Musikisinde melodi vardır. Fakat teknik üstünlük yoktur. Zenginlik itibariyle melodi itibariyle üstün tarafları vardır. Teknik itibariyle geridir. Rus, İngiliz ve Amerikan musikisinde olduğu gibi, bizim musikimiz de milli vicdanın melodileri vardır. Buradakiler işittiği zaman bir Avrupalı işittiği zaman anlıyacak ve musikimiz ikilikten kurtulacaktır. O halde Genel Müdürden saf havaların radyoda çalınmasına devam etmesini dileriz. Bazı adi havalar da var. Bazıları kedi miyavlamasına benziyor amma o zaman düğmeyi çeviriyoruz. O Garp havaları dinlemek isteyen plağı çevirir*

³¹ TBMM ZC, D.7, C.17, B.59, (22.05.1945), s.248-259.

³² TBMM ZC, D.7, C.17, B.59, (22.05.1945), s.251.

³³ TBMM ZC, D.7, C.17, B.59, (22.05.1945), s.254.

³⁴ TBMM ZC, D.7, C.17, B.59, (22.05.1945), s.255.

ve sıçrar. Biz radyolarımızda değer taşıyan havalarımızı çalalım.” diyerek sonlandırmıştır.³⁵ Aynı oturumda söz alan Ankara Milletvekili Mümtaz Ökmen, Türk Musikisinin gelişmesi için garp tekniğine zaruri bir ihtiyaç olduğunu, TBMM’de yapılan bu tartışmalar sonucu Garp Musikisinin yayın saatlerinin azaltılmaması gerektiğini belirtmiştir.³⁶ Daha sonra söz alan Konya Milletvekili Dr. Osman Şevki Uludağ da Türk Musikisinin yeni ihtiyaçlara göre işlenmesi gerektiğini, garp usulünü kullanarak yeni Türk Müziği eserlerinin oluşması için bir yarışma yapılmasını önermiştir. Türklerinde Almanlar, Ruslar ve İtalyanlar gibi musikiye kendi damgasını vurabileceğini söylemiştir.³⁷

Garp Müziği-Şark Müziği tartışmalarıyla ilgili olarak TBMM’nin 19 Aralık 1945 tarihli 14.oturumunda yapılan 1946 yılı Basın Yayın Genel Müdürlüğü bütçe görüşmeleri sırasında aralarında Gaziantep Milletvekili Cemil Sait Barlas, Konya Milletvekili Osman Şevki Uludağ, Kastamonu Milletvekili Dr. Mehmet Fahrettin Ecevit, Çoruh Milletvekili Mazhar Müfit Kansu, Afyon Karahisar Milletvekili Berç Türker, İçel Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars gibi isimler söz almış konuyu tekrar gündeme getirmiştir.³⁸ İlk olarak söz alan Gaziantep Milletvekili Cemil Sait Barlas, basın-yayın özgürlüğü konusundaki düşüncelerini dile getirmiştir. Konuşmasının devamında radyo yayınlarına değinmiş, radyoda düzenli olarak yapılan Garp Musikisi yayınlarının halkın musiki terbiyesini yükseltmesi bakımından oldukça faydalı olduğunu söylemiştir. Sözlerinin devamında radyoda yapılan müzik yayınlarına bazı eleştiriler getirmiş, garpta bile Halk Müziğine önem verildiğini, Türk halkının radyoda yayınlanan Garp Musikisinden bir şey anlamadığını, halkın türkü dinlemek istediğini ve özellikle davul-zurna aradığını ifade ederek; “Radyoyu zaman zaman halk türkülerıyla, pehlivan havalariyle süslemelidir. Garp Musikisine ayrılan saatler yine kalsın. Klasik Şark Musikisi de ihmal edilmemelidir. Ben, dolaştığın yerlerde dikkat ettim. Halk cenup radyolarını aramaktadır. Bunu aratmayalım” demiştir. Barlas, resmî tatil günleri, dini bayramlar ve nüfus sayımının yapıldığı günlerde radyo yayınlarının halka hitap etmesi gerektiğini vurgulayarak konuşmasını sonlandırmıştır.³⁹

Cemil Sait Barlas’tan sonra söz alan Konya Milletvekili Dr. Osman Şevki Uludağ, “Radyo Mesesi”nin memlekette hala halledilememiş bir konu olduğundan ve radyonun Türkiye’de aile kültürünün yerleşmesi bakımından çok önem taşıdığından bahsetmiştir. Radyoda Türk Musikisi ve Batı Musikisi icra eden müzisyen ve sanatçıların, aldıkları ücretlerin eşit olmamasından kaynaklanan birtakım sıkıntılar olduğunu söyleyen Uludağ, Cumhuriyet rejimine uymayan tek eserin Türk Musikisi olduğunu ve bu konuda birtakım düzenlemeler yapılması gerektiğini fakat yapılan düzenlemelerin tamamen aykırı ve yabancı olmamasının lazım geldiğini belirterek devam etmiştir. Türk Musikisinin bir medeniyetin ürünü olduğunu, Türk insanının bu medeniyetin oluşmasında büyük bir payı olduğunu ve bu payın feda edilmemesi gerektiğini de sözlerine eklemiştir.⁴⁰ Eleştirilerine radyoda Türk Müziği icra heyetlerinde bulunan bazı ses ve saz sanatçılarından radyodan yeterince para kazanamamasından dolayı istifa ederek gazinolarda çalışması konusunda yapılan

³⁵ TBMM ZC, D.7, C.17, B.59, (22.05.1945), s.255.

³⁶ TBMM ZC, D.7, C.17, B.59, (22.05.1945), s.257.

³⁷ TBMM ZC, D.7, C.17, B.59, (22.05.1945), s.258.

³⁸ TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945), s.176-195.

³⁹ TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945), s.176-178.

⁴⁰ TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945), s.178-179.

dedikodulara değinerek devam eden Uludağ, bu dedikoduların birçoğunun doğru olmadığını, radyoda Türk Müziği sanatçılarında hem ücret hem de çalışma şartları konusunda kötü muamele yapıldığını vurgulamıştır. Ayrıca, Basın Yayın ve Matbuat Müdürlüğü'nün daha önce yaptığı, radyoda Milli Musiki yayın saatlerinin arttırıldığı konusundaki açıklamalarına da eleştiri getiren Osman Şevki Uludağ, radyo yayınları içerisinde Milli Musikinin yayın saatlerinin arttırılmış olmasına karşı kalitesinin düşürüldüğünü ifade etmiş ve TBMM'nin bu konuya çözüm bulması gerektiğini vurgulamıştır. Uludağ konuşmasını; “*Bu musiki meselesi memleket meselesidir. Nereye gidersem bana bakın memleket musikisi ne hale geldi diye yana yakula şikâyet edenler vardır. Ben bu şikâyetleri aksettirmek vazifesiyile heyeti celileye arz etmiş oluyorum.*” sözleriyle bitirmiştir.⁴¹

Aynı oturumda daha sonra söz isteyen Çoruh Milletvekili Mazhar Müfit Kansu, sözlerine Radyo Postası Dergisinin yayınlarındaki niteliksizliğe dikkat çekerek başlamış, konuyu musiki meselesine getirmiştir. 1943 yılında Cambridge Üniversitesi'nde musiki kürsüsünün açıldığını ve kürsünün başında görev yapan Prof. Dr. James Hopwood Jeans⁴², ın yazdığı ve Türkçe çevirisini Fizik Profesörü Salih Murat Uzdilek⁴³'in yaptığı “*İlmi Musiki*” adlı eseri ele alarak, Türk Musikisinin nazari anlamda çok yüksek olduğuna değinmiştir. Türk Musikisi icra eden sanatçıların ücretlerinin düşük olmasından değil, aşağılandıkları için radyodan ayrıldıklarından da bahseden Kansu, konuşmasının sonunda, halkın müzik zevkinin ve beğenilerinin dikkate alınarak radyodaki programların düzenlenmesi gerektiğini söylemiştir.⁴⁴ Afyon Karahisar Milletvekili Berç Türker de aynı oturumda aynı konu ile ilgili söz almış, her milletin kendine ait bir musikisinin olduğunu, Garp Musikisinin Milli Musiki olmadığını, Milli Türk Musikisinin asla kaybolmaması gerektiğini vurgulamıştır. Milli Musikiye sahip çıkılmaması durumunda bunun Türk milleti için utanç verici bir durum olacağından bahsetmiştir.⁴⁵

Yapılan konuşmaların ardından Basın ve Yayın Genel Müdürü Nedim Veysel İlkin eleştirilere cevap vermek için kürsüye gelmiştir. İlkin konuşmasında Türk Musikisi sanatçılara karşı herhangi bir ayırımın söz konusu olmadığını vurgulamış, eleman

⁴¹ TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945), s.179.

⁴² Evrenin her yerinde maddenin sürekli olarak oluştuğunu öne süren ilk İngiliz fizikçi ve matematikçi olan Hopwood Jeans, 11 Eylül 1877 tarihinde Londra'da doğmuş, 16 Eylül 1946 tarihinden Dorking Surrey'de ölmüştür. Astronomik teoride birçok yenilik yapan James, astronomi ile ilgili popüler kitapların yazarı olarak bilinir. <https://www.britannica.com/biography/James-Jeans>, (Erişim Tarihi: 19.08. 2019)

⁴³ Ord. Prof. Salih Murat Uzdilek (1891-1967), fizik, matematik, mekanik üzerinde uzmanlaşmasının yanı sıra müzikoloji ve müzik fiziği alanındaki çalışmalarıyla bilinmektedir. 1943 yılında İngiliz Profesör J. Jeans'ın “*İlim ve Musiki*” adlı eserini Türkçeye çevirmiş, eser İstanbul Konservatuarı tarafından basılmıştır. Türk Müziği ses sistemi üzerindeki çalışmalarını fizik ve logaritma ekseninde sürdürerek, Türk Müziği dizilerini yeniden şekillendirmiştir. Ayrıca Uzdilek, İstanbul Konservatuarında eseriyle aynı adı taşıyan bir konferans vermiş, Türk Müziği ses sistemiyle ilgili görüş ve bilgilerini içeren “İlim ve Musiki” başlıklı makalesi de Türk Musikisi Ansiklopedisi dergisinin 1 Kasım 1947 yılında çıkan sayısında yayınlamıştır. Yayınlanan makalenin başında Türk-Batı musikisi üzerindeki hararetli tartışmalara, “*Ben bir kompozitörünen hür ve müstebit bir sanatkar olduğuna inanandanım. Bu böyle olmakla beraber Türk dizisi ile, belki modilasyon ve pratik zorluklar istisna edilmek üzere, armoni yapılamayacağını iddia eden kompozitörlerin davalarını sübjektif mahiyetindeki sözlerinden ziyade ilmi yolda isbatını bekliyenlerdim.*” diyerek dâhil olmuştur. *Türk Musikisi Dergisi*, Marmara Basımevi, C.1/1, (1 Kasım 1947), s.4-5.

⁴⁴ TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945), s.184-185.

⁴⁵ TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945), s.185.

konusunda çeşitli sıkıntılar çektiklerini belirtmiş ve verilen ücretlerin de bütçe dâhilinde yapıldığını söylemiştir. Türk Musikisinin yayın saatlerinin azaltıldığına dair milletvekillerinin yaptıkları eleştirilere cevaben ise, önceki dönemde musiki yayınlarına 15 dakika daha eklendiğini ve bunun Garp Musikine ayrıldığını fakat son dönemde Tarihi Türk Musikisi ve Halk Musikisiyle ilgili iki program daha ilave edildiğini belirtmiştir. Halk Musikisinin Yurttan Sesler Programı⁴⁶ içinde toplandığını, 4-5 yıldır Halk Musikisi parçalarını toplamak için her yıl derleme gezileri yapıldığını, çalışmaların henüz çok yeni olduğunu ve zaman içinde daha verimli hale geleceğini belirtmiştir.⁴⁷

İlkin' den sonra tekrar söz isteyen Konya Milletvekili Dr. Osman Şevki Uludağ kendisine üç soru sormuş ve cevap verilmesini istemiştir. Bu sorular, *"1. Anadolu'da köylü seslerini derliyoruz dediler, halk şarkılarını topluyoruz dediler. Benim anladığıma göre 20 seneden beri bu iş yapılıyordu, hala bitmedi mi? 2. Maaştan ücrete geçmek isteyen sanatçıların miktarı ne kadardır? 3. Kontrato teklif edilen sanatçılarla müzakereye girildi mi? Ne netice hasıl oldu?"* olmuştur. Sorulara cevaben tekrar söz alan Basın ve Yayın Genel Müdürü Nedim Veysel İlkin; *"Halk türkülleri ve halk şarkıları münhasıran memlekette maarif işlerini üzerine almış olan Millî Eğitim Bakanlığı yolu ile toplanmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olan konservatuar da bu müzik şubesinin bütün notaları vardır. Biz bu notaları onlardan alırız ve aynı zamanda Konservatuarda çalışan arkadaşlar da bu sahada bizimle teşriki mesai etmektedirler. Mesela bu kolları idare eden arkadaşlar maarifte vazife görmektedirler ve ilaveten işlerimizi de görürler. Bunun için her sene yurdun birçok yerlerine giderler, toplarlar, derlerler, biz de buradan alırız."* şeklinde açıklamış, sorulan diğer iki soruya da tam sayı verememekle birlikte genel cevaplar vermiştir.⁴⁸

Aynı oturumda söz alan İçel Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver'de musiki konusuna değinmiş, Türk Musikisinin İstanbul Musikisi ve Halk Musikisi olarak ikiye ayrıldığını ve İstanbul Musikisinin bizi yansıtmadığını, hasta bir nağme olduğunu belirtmiştir. Sözlerine, gerçek musikimizin Anadolu'daki Halk Musikisi olduğunu belirterek devam eden Tanrıöver, ileride yetişecek müzisyenler sayesinde Halk Musikisinin öneminin anlaşılacağını söylemiştir.⁴⁹ Öte yandan geçmişte İstanbul Türk Ocağı'nda dinlemiş olduğu Rus besteci Rahmaninof, Fransız besteci Sensans ve Ermeni asıllı besteci Gomitas Vartabet'in Halk Musikisini armonize ederek Batı tekniği ile nasıl birleştirdiklerini çeşitli örneklerle anlatmış ve *"Benim düşüncem budur; klasik dediğimiz musiki yavaş yavaş eksilme ve onun yerini, Rahmaninof'un, Sensans'ın, Gomitas Vartabet'in bize tanıttığı musikiyi tatmalıdır"*⁵⁰ sözleriyle yeni bir tartışmayı başlatmıştır. Tanrıöver'in bu sözleri üzerine Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars, *"Sevgili arkadaşlar, bu sözleri Maarif bütçesinde söyleyecektim. Fakat kardeşim Hamdullah Suphi'nin evvela Türk Musikisine, sonra bana vurduğu hançer beni buna sevk etti. Sen de mi Britüs Arkadaşlar, Garp Musikisi bir milyarder çocuğudur, ihtimama layık ve şayandır, pohpohlanır, kucaklarda büyütülür ve büyütülmüş, bugünkü kemale gelmiştir. Fakat bizimki, zavallı bir öksüzdür. Radyoda bir sığıntı, Maarif Vekâletinde bir mürteci, yobazdır. Şimdiye kadar bu zavallı öksüzün elinden*

⁴⁶ Yurttan Sesler Programı ve yayın saatleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk. Armağan Coşkun Elçi, *Muzaffer Sarısözen (Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1997.

⁴⁷ TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945), s.187-188.

⁴⁸ TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945), s.187-188.

⁴⁹ TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945), s.190.

⁵⁰ TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945), s.191.

acaba kim tuttu? İstibdat zamanında softalar hücum ettiler. Cumhuriyette teceddütcüler, inkılapçılar hücum ettiler. Bu zavallı musikiyi kim tetkik etti...” demiş, devamında da oldukça uzun bir konuşma yaparak, Türk Musikisine gereken değerin verilmediğini, Amerika ve Avrupa’da Türk Musikisi ile Garp Musikisi hakkında yapılan teknik çalışmaları, Türk Musikisinin Yunanlılardan alındığı iddialarına Paris Skola Kontarum Konservatuarı ve Colombia Üniversitesi Müzikoloji Bölümü’nün bilimsel temellere dayalı olarak nasıl cevap verdiğini vurgulamıştır. Konuşmasının devamında Milletvekillerine, dönemin Milli Eğitim Bakanı’na ve Başbakan’a Türk Musikini emanet etmiş ve Türk Musikisinin bir hazine olduğunu belirtmiştir.⁵¹ Tartışmalar Çoruh Milletvekili Mazhar Müfit Kansu, Konya Milletvekili Dr. Osman Şevki Uludağ ve İçel Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver arasında karşılıklı olarak sürmüş ve Kansu ve Uludağ’ın Türk Musikisinin değerinin bilinmediği iddialarına Tanrıöver’in Türk Musikisinin bizi yansıtmadığı cevabıyla son bulmuştur.⁵²

Aynı konu TBMM’nin 21 Aralık 1945 tarihli 16.oturumunda yapılan 1946 yılı Millî Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmeleri sırasında Urfa Milletvekili Suut Kemal Yetkin tarafından gündeme getirilmiştir. Yetkin, Türk Musikisinin tıpkı Türk minyatürü ve Türk divan şiiri gibi Türk milletinin sanat iradesinden doğduğunu, gelişerek en güzel örneklerini verdiğini ve zamanla düşmeye başladığını, yeni bir ruh ve şekille tekrar yükselmeye çalıştığını belirtmiştir. Sanatın sürekli gelişmeye ve yenilenmeye ihtiyaç duyduğunu belirten Yetkin, Türk Musikisinin radyo yayınları ve konservatuar öğretimi ile canlandırmaya çalışmanın sanatın kanunlarına karşı koymak anlamına geldiğini vurgulamıştır. Türk Beşleri⁵³’nin yaptıkları çalışmaların hakikatin ifadesi olduğunu ve bu yeni çoksesli Türk Musikisinin eski olan tek sesli musikiyle yalnızca bağıni koparmakla kalmadığını aynı

⁵¹ TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945), s.191-193.

⁵² TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945), s.194-195.

⁵³ Çağdaş Türk Müziğinde ilk kuşak olan ve Türk Beşleri olarak bilinen besteciler, genellikle XIX. yüzyılın ilk yarısında doğmuş ve ailelerinde geleneksel Türk Müziği dinleyerek yetişmiştir. Aldıkları eğitim sayesinde Batı Müziğini tanımış, devlet bursu ile gittikleri Avrupa’da çoksesli müziği öğrenerek, edindikleri tecrübe ve bilgiyi hem kendi eserlerinde uygulamış hem de yetiştirdikleri öğrencilere aktarmışlardır. Türkiye’ye döndükten sonra yalnız halk ezgileri ve geleneksel Türk Müziğinin makamsal yapıları üzerine araştırmalar yaparak, bu yapıları Batı Müziği tekniğiyle işlemişlerdir. Cemal Reşit Rey, Ulvi Cemal Erkin, Hasan Ferid Alnar, Ahmed Adnan Saygun ve Necil Kazım Akses’ten oluşan besteciler bir arada çalışma yapmamış, grubun ismi de ünlü müzik adamı Halil Bedii Yönetken tarafından konulmuştur. Halkevlerinin 7. kuruluş yıldönümü nedeniyle 19 Şubat 1939 gecesi düzenlenen ve Modern Türk Musiki Festivali kapsamında verilen konserde Riyaset-i Cümhur Orkestrası, 1936 da sahnelenen Taşbebek Operası temsilinde çıkarılmak zorunda kalınan Sihirli Raks parçasını çalışmıştır. Orkestrayı beş yıl aradan sonra Adnan Saygun yönetmiş, çağdaş Türk bestecileri ilk kez bir programda bir araya gelmiştir. Gecede Cemal Reşit Rey’in Karagöz Senfonik Süiti, Hasan Ferid Alnar’ın Orkestra Süiti ve Necip Kazım Akses’in Çiftetelli’si de yorumlanmış ve sanatçılar kendi bestelerinin çalınış sırasında, orkestrayı kendileri yönetmiştir. Ulvi Cemal Erkin’de piyano ve orkestra için bestelediği Konsertino adlı eserini Hasan Ferit Alnar yönetiminde seslendirilmiştir. Ayrıca konser radyodan da canlı olarak yayınlanmış, Rus Beşlerinden esinlenerek kullanılmaya başlanan Türk Beşleri ismi de bu konserden sonra anılmaya başlanmıştır. Beşler’in tüm üyeleri başlangıçta ulusalcı akımdan beslenmiştir. Ortak olarak izledikleri yol ise Anadolu’nun ezgilerini kullanmak olmuştur. Türk Beşleri geleneksel ezgilerin tanınmasında ve kullanılmasında örnek teşkil etmiş, Çağdaş Türk müziğinin ve Türk müzik kültürünün en önemli aktörleri olmuşlardır. Emre Aracı, *Ahmet Adnan Saygun Doğu-Batı Arasındaki Müzik Köprüsü*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2007, s.118; Evin İlyasoğlu, *Yirmi Beş Türk Bestecisi*, Pan Yay., İstanbul, 1989, s.12; Evin İlyasoğlu, *71 Türk Bestecisi*, Pan Yay., İstanbul, 2007, s.11; Ahmet Say, *Müzik Tarihi*, Müzik Ansiklopedisi Yay., Ankara, 2003, s.518.

zamanda çoksesli hava içinde yeni bir hamle getirdiğini ifade etmiştir. Yetkin, sözlerine musiki eğitiminin nasıl olması gerektiği ile ilgili düşünceleri ile devam etmiş, ilk ve orta okullardaki müzik eğitiminin çok önemli olduğunu ve bunun milli bir dava olarak görülmesi gerektiğini söylemiştir.⁵⁴ Müzik öğretmenlerinin yetiştirilmesi için de öneriler sunan Yetkin, ilkokul üzerine altı yıllık Musiki Öğretmen Okulu'nun ve onun üzerine de üç yıllık Enstitü kurulması gerektiğinin zorunlu olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca Musiki Folklor Arşivinin sanatımızın gelişmesinde büyük bir kaynak olduğunu vurgulamış ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın Türk bestecilerinin meydana getirmiş oldukları eserlerin ortaya çıkarılması için her türlü imkânı hazırlaması gerektiğini savunmuştur.⁵⁵

Suut Kemal Yetkin'in ardından söz alan Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars, Türk Beşleri'ne ders yükümlülüğü verilmemesi gerektiğinin, bestecilerin sadece beste yapmakla yükümlü olmalarını ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın Türk bestecilerine destek olmasının şart olduğunu belirterek; *"Şimdi Millî Eğitim Bakanlığı'ndan ricam şudur: Bir müzikoloji enstitüsü vücuda getirsinler. Bu külfetli bir şey değildir. Düin isimlerini söylediğim zevatla diğer kıymetli arkadaşlar toplansınlar, Türk musikisinin ıslahı için ne lazımsa düşünsünler, Konservatuarın ihtiyaçlarını temin etsinler ve bize gelecek sene işte şunları, şunları yaptık, desinler."* ifadelerinde bulunmuştur. Sonuç olarak Pars, Millî Eğitim Bakanlığı'ndan istediklerini üç başlık altında toplamış ve bunları eserlerimizde bizim ruhumuzun yansıtılması gerektiğini, eski eserlerin ve usulün ihyasını istemediklerini ve *"Ekseriyeti azime ve kahirenin radyoda çalınan parçalar hakkında istediklerini de ehemmiyetle ve hatırşınaz zihniyetle nazarı dikkate almalıdır."* şeklinde açıklamıştır.⁵⁶

3. TBMM'de Türk Müziği Üzerine 1946-1947-1948 ve 1950 Yılında Yapılan Tartışmalar

TBMM'nin 28 Ocak 1946 tarihli 29.birleşiminde Kırklareli Milletvekili Dr. Fuat Umay, Ulus Gazetesi'nde İdil Biret⁵⁷ ile ilgili çıkan haberlere⁵⁸ istinaden *"Ulus gazetesinde birkaç gündür yayınlanan yazılarda İdil Biret isminde beş yaşlarında bir kız çocuğunun musikide harika addedilecek bir kabiliyet göstermekte olduğu en salahiyyetli kimseler*

⁵⁴ TBMM ZC, D.7, C.20, B.16, (21.12.1945), s.288.

⁵⁵ TBMM ZC, D.7, C.20, B.16, (21.12.1945), s.289.

⁵⁶ TBMM ZC, D.7, C.20, B.16, (21.12.1945), s.293-295.

⁵⁷ 21 Kasım 1941 yılında Ankara'da dünyaya gelen İdil Biret, henüz 3 yaşında piyanoya olan olağanüstü yeteneği ile tanınmıştır. Mithat Fenmen'den piyano dersleri almaya başlayan Biret kısa sürede dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün de dikkatini çekmiş, Çankaya Köşkü'nde sık sık piyano çalması için konuk edilmiştir.1948 yılında Harika Çocuklar Yasası olarak bilinen "İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun" ile Paris'e gönderilmiştir. Paris Konservatuarından 1957'de birincilikle mezun olan Biret, daha sonra Avrupa ve Amerika'da sayısız turneye katılarak piyanosunu tüm Dünya'ya dinletme şansı bulmuştur. 2007 yılında Polonya Kültürüne katkıları nedeniyle Polonya Cumhurbaşkanı tarafından Yüksek Liyakat Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Şefik Kahramankaptan, *İsmet İnönü ve Harika Çocuklar*, Ümit Yay., Ankara, 1998, s. 94-178. <https://muzik.iksv.org/tr/onur-odulleri/idil-biret>. (Erişim Tarihi, 12.08.2019)

⁵⁸ Ulus Gazetesi'nde, 7 Ocak 1946 tarihinden itibaren *"Sanat Harikası İdil"* başlığıyla bir dizi köşe yazısı yayınlanmış ve bu yazılarda 4 yaşında üstün müzik yeteneğiyle keşfedilen İdil Biret' in kabiliyeti ve çalışmalarıyla ilgili çeşitli bilgiler verilmiştir. Nermin Suley tarafından kaleme alınan yazılarda ayrıca dönemin önemli besteci ve müzik otoriteleri olan Ahmet Adnan Saygun, Halil Bedii Yönetken, Mithat Fenmen ve aynı dönemde Ankara'da bulunan ünlü Amerikalı müzisyen Milton Salkind'in İdil Biret hakkındaki görüş ve önerilerine de yer verilmiştir. *Ulus*, 7 Ocak 1946; *Ulus*, 8 Ocak 1946; *Ulus*, 10 Ocak 1946.

tarafından belirtilmektedir. Vatanımız için çok kıymetli bir varlık olacak olan bu yavrunun anasının, babasının durumu ne olursa olsun, tanrı inkişafına muvaffak olabilmeleri imkânsızdır. Amerika'da bu gibi olağanüstü yaradılışlar için hususi ve çok itina ile yetiştirme imkânları temin edilmiş müesseseler vardır. Bu yavrunun orada yetiştirilmesini zekâ ve istidadının fenni bir şekilde açılmasını ve gelişmesini Millî Eğitim Bakanımız temin edebilirler mi! Vatanımız için maddi ve manevi bir hazine olacak olan bu emsalsiz yavrunun istikbali hak kında Millî Eğitim Bakanımız ne düşünüyorlar"? sorusunu yöneltmiş ve Millî Eğitim Bakanı'ndan sormuş olduğu soruya sözlü olarak yanıt vermesini talep etmiştir.⁵⁹ Bunun üzerine dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel aynı oturumda; "Efendim arkadaşımız Fuad Umay'ın sözlü sorusu ile bendenizden sordukları, beş yaşında ve musiki bakımından fevkalade istidatlı bir çocuktur. Bunun dikkati celbeden durumunu, Konservatuvarımızın Müşavere Heyetine ve bunun dışında kalmış olan mütehassısları da ayrıca toplayıp bir heyet halinde tetkik ettirdik. Vaktinden evvel büyük inkişaf gösteren bu cins zekâlar ve istidatlar için bizde müzik pedagojisi bakımından mütehassıs olmadığı için, durumunu, Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla, bu cinsten çocukları yetiştiren müesseslerden öğrenilmek üzere, Vaşington Elçimizden sorduk. Ora da meselâ Flâdelfiyada Kurtüs diye bir müessese varmış. Diğer müesseseler de varsa bunlarda ne suretle terbiye edileceği ne suretle yetiştirileceği sorulmuştur. Cevap alınca kesin kararımızı vereceğiz. Şimdiki durumu: Çocuğun ailesi aydın, münevver ve hali vakti yerindedir. Çocuğa gerek terbiye ve gerekse sıhhati bakımından itina olunmaktadır. Bunlar hakkında aldığımız raporlar var. Dosyayı yanımda getirdim. Arkadaşıma takdim edeceğim. Daha fazla malumat almak isterlerse tetkik edebilirler. Maruzatım bundan ibarettir." şeklinde yanıt vermiştir.⁶⁰ 1946 yılı Türkiye için hem siyasette hem de müzik sanatında yeni girişimlerin başlangıcı olmuştur. İdil Biret' in piyanodaki üstün yeteneği göz ardı edilmemiş dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerekli adımlar atılmıştır.

TBMM'nin 1947 yılı Bütçe Kanun tasarısı ve Bütçe Komisyon raporunun görüşüldüğü 23 Aralık 1946 tarihli 21. oturumunda Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi görüşmeleri sırasında musiki konusu tekrar gündeme gelmiştir. Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu söz isteyerek Millî Eğitim hakkında oldukça uzun bir konuşma yapmış ve sözü musiki meselesine getirmiştir. Sözlerine alaturka ve alafranga ayrımı yapmayacağı ile başlayan Baltacıoğlu; "Musiki! Musiki eserlerimiz. Millî Eğitim Bakanlığı opera müسابakası ilan etsin. Veyahut varsa, antika satın alır gibi, satın alsın! Yine şairleri, alimleri içeriye doldurursa yazacak adam oraya eser göndermez. Değerlenecek adam değerlendirilmesini bilmelidir. Bunlar satın alındıktan sonra oynanmalıdır. Başka çare yok. O zaman halk melodileriyle ruhu beslenmiş, Batı müzik tekniğine kayıtsız, şartsız bağlı olan ve Türk'ten başka bir şey olmayan bestekâr esrarlı bir heyecan, bir eser çıkaracaktır, adı Millî Müziktir." şeklinde konuşmasına devam etmiş⁶¹ ayrıca Türk Müzik ve Tiyatro Akademisi'nin kurulmasını, Atatürk'ün isteğiyle Marx Reinhard'a yazdırılan Türkiye'de Millî Temsil Akademisi'nin kurulması hakkındaki raporunun önsözünden alınmış bir bölümüne

⁵⁹ TBMM ZC, D.7, C.21, B.29, (28.01.1946), s.118. CA, 30.1.0.0.53.318.3

⁶⁰ TBMM ZC, D.7, C.21, B.29, (28.01.1946), s.119.

⁶¹ TBMM ZC, D.8, C.3, B.21, (23.12.1946), s.394-395.

dayandırarak talep etmiştir.⁶² Oturumda İsmail Hakkı Baltacıoğlu dışında musiki meselesiyle ilgili görüş belirten milletvekili olmamıştır.

TBMM'nin bir gün sonra toplanan 24 Aralık 1946 tarihli 22. oturumunda söz alan Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars, Milli Eğitim Bakanı'ndan bir istekte bulunarak sanatçının zor yetiştiğini ve himaye edilmesi gerektiğini, onun için değerlerini anlamayarak ülke dışına çıkan musiki üstatlarının geri getirilmesini ve Türkiye'de hem Batı Müziği hem de Türk Müziği alanında bu üstatlardan faydalanılmasının önemli olduğunu belirtmiştir.⁶³ Pars'ın bahsettiği üstat Şerif Muhittin Targan⁶⁴'dır. Targan ile ilgili sözlerini; "...dünyada emsali az yetişen kendisini burada gerek yüksek insanlığı ve gerek yüksek sanatı itibarıyla hürmetle anacağım bir Şerif Muhittin Bey vardır. Bu zat Amerika'da yüksek sanatını gösterdi. Alafrangaya olduğu kadar bizim musikimize de vakıftır. Bu zat zaten Türk Musikisi üstadı idi. Geçen sene buraya gelmesi için çalıştım. Kendisine ancak 250-300 lira temin etmek imkânı hâsıl oldu. Böyle bir zat için geçim karşılığı para bulabilmesi keyfiyeti dahi mevzuu bahis olmamak icap eder." şeklinde tamamlayarak, Milli Eğitim Bakanı'ndan Şerif Muhittin Bey'in getirilmesini istemiştir.⁶⁵

TBMM'nin 19 Kasım 1947 tarihli 8. oturumunda Kırklareli Milletvekili Dr. Fuat Umay'ın Ulus Gazetesinde İdil Biret ile ilgili çıkan yazılara istinaden dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer'e; "11.1.1946 tarihinde Yüksek Makamınıza sunduğum şu: Ulus Gazetesinde birkaç gündür yayınlanan yazılarda İdil Biret isminde beş yaşlarında bir kız çocuğunun musikide harika addedilecek bir kabiliyet göstermekte olduğu en salahiyyetli kimseler tarafından belirtilmektedir. Vatanımız için çok kıymetli bir varlık olacak olan bu yavrunun anasının, babasının durumu ne olursa olsun tam inkişafına muvaffak olabilmeleri imkânsızdır. Amerika'da bu gibi olağanüstü yaradılışlar için hususi ve çok itina ile yetiştirme imkânları temin edilmiş müesseseler vardır. Bu yavrunun orada yetiştirilmesini, zekâ ve istidadının fennî bir şekilde açılmasını ve gelişmesini Millî Eğitim Bakanımız temin

⁶² TBMM ZC, D.8, C.3, B.21, (23.12.1946), s.395-396.

⁶³ TBMM ZC, D.8, C.3, B.22, (24.12.1946), s.426.

⁶⁴ 21 Ocak 1892'de İstanbul'un Çamlıca semtinde doğdu. Babası Osmanlı Devleti'nin son Mekke emîri, Meclis-i A'yân ikinci reisi ve Evkaf nâzırlarından Ali Haydar Paşa, annesi Sabiha Hanım'dır. Hz. Peygamber'in 37. kuşaktan torunudur. Adındaki Şerif kelimesi, aynı zamanda bu irtibatın ifadesidir. Üniversite yıllarına kadar özel dersler alarak öğrenimini sürdürdü. 1908'de Dârülfünun Hukuk Fakültesi ve bir yıl sonra Edebiyat Fakültesi'ne girdi ve her ikisinden de mezun oldu. 29 Ekim 1916 tarihinde babasının Mekke emirliğine tayini üzerine onunla birlikte Hicaz'a gitti ve bir süre Şam'da bulundu. I. Dünya Savaşı'nın ardından Şerif Hüseyin'in Osmanlı Devleti'ne karşı Arabistan'da başlattığı isyana Şerif Muhittin'in babasının katılmamasından dolayı ailesi maddî ve manevî büyük kayıplara uğradı. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra yeni sanat çevrelerinden ilgi görmemesi yüzünden gittiği Amerika'da (1924) sekiz yıl kaldı. New York'ta geçirdiği bir ameliyat sonrası İstanbul'a döndü. Ancak bu defa da kendisine musikiyle ilgili ciddi bir görev verilmeyince iki yıl sonra Irak hükümetinin davetiyle Bağdat'a gitti (1934) ve burada Doğu ve Batı musikisi bölümlerinin yer aldığı Bağdat Konservatuarı'nı kurarak yönetimini üstlendi, ayrıca ud ve viyolonsel dersleri verdi. Ardından Güzel Sanatlar Akademisi haline getirilen bu kuruluşun tiyatro ve heykel bölümlerini açtı. 1948'de geçirdiği bir rahatsızlık sonucu İstanbul'a döndü. Aynı yıl Hüseyin Sadettin Arel'in istifasıyla boşalan İstanbul Belediye Konservatuarı ilmi kurul başkanlığına getirildiyse de 1951'de yine sağlık sebebiyle bu görevinden istifa etti. 8 Nisan 1950'de Safiye Ayla ile evlendi. Zarif ve mütevazi kişiliğiyle tanınan Şerif Muhittin 13 Eylül 1967 tarihinde vefat etti ve Zincirlikuyu Asrî Mezarlığı'na defnedildi. Nuri Özcan, "TARGAN, Şerif Mehmet Muhittin", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/targan-serif-mehmet-muhittin> (Erişim Tarihi, 15.08.2019).

⁶⁵ TBMM ZC, D.8, C.3, B.22, (24.12.1946), s.427.

edebilirler mi? Vatanımız için maddî ve manevî bir hazine olacak olan bu emsalsiz yavrunun istikbali hakkında Millî Eğitim Bakanımız ne düşünüyorlar? Bakanlıkça yapılmış olan tetkikat sonunda hakikaten olağanüstü bir istidada sahip olduğu mütahassıslar tarafından da müttefikan ifade edilmiş olan İdil Biret'in hususi ve çok itinalı yetiştirilme imkânları vait buyurdıkları gibi Millî Eğitim Bakanlığınca araştırılmış mıdır ve netice ne olmuştur? Yurt için paha biçilmez bir kıymet olan bu yavru bir müddet daha böyle mühmel bırakılırsa dehasının sönmesi ihtimali yok mudur?" sorusunu sormuş ve cevabın sözlü olarak verilmesini talep istemiştir.⁶⁶

Bunun üzerine Bakan Sirer, soruya cevaben; "1941 senesinde doğmuş bir Türk yavrusunun müzik alanında normalin üstünde, hatta harikulade denebilecek bir istidat ve kabiliyet taşıdığı rivayetleri takriben bundan iki sene evvel matbuatımıza da intikal etmişti. Gazetelerde konu üzerinde yazılar intişar etmişti. Bu sırada Doktor Fuat Umay arkadaşımız, selefim Millî Eğitim Bakanından bu neşriyatın mevzuunu teşkil eden çocuk hakkında incelemeler yaptırması ve onun yetişmesi için gereken şartların hazırlanmasına yardım etmesi temennisinde bulundu. Selefim de arkadaşımın istediklerini yapmayı vadetti." diyerek konuyu açıklamıştır. Sirer, açıklamasında Millî Eğitim Bakanlığı'nın konuyla ilgili gerekli çalışmaları yaptığını, Türkiye'de yetişmiş müzik pedagogu bulunmadığı için İdil'in yurtdışında eğitim alması gerektiğini fakat İdil'in yaşı küçük olduğu için ailesinin de ona refakat etmesi gerektiğini söylemiştir. Bunun için 1416 sayılı Kanuna ek bir madde konarak birkaç hafta içerisinde kanunun TBMM'ye geleceğini vurgulamıştır.⁶⁷

Musiki meselesinin gündeme geldiği bir başka oturum ise TBMM'nin 27 Aralık 1947 tarihli toplantısıdır. 1948 yılının bütçe görüşmelerinin yapıldığı oturumda Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü'nün bütçesinin görüşüldüğü sırada Urfa Milletvekili Suut Kemal Yetkin, propaganda konusunda görüşlerini açıklarken musiki konusuna değinmiş ve musikide büyük eserlerimiz olduğunu, genç bestecilerimizin eserlerini yurtdışında sergilemek hiçbir masraftan kaçınılmaması gerektiğini belirtmiştir. Konuşmasının devamında Türk bestecilerinin bir önceki yıl İngiltere ve Fransa'da kazandıkları başarılarla da değinen Yetkin, yurtdışında temsil edilecek Türk bestelerinin bürokrasi ve diplomasi de çok olumlu sonuçlar verebileceğine değinmiştir.⁶⁸ Aynı oturumda söz alan Samsun Milletvekili Yakup Kalgay da musiki konusunda özellikle radyoda çalışan müzisyenlerin çalışma şartları ve sorunları üzerinde durmuştur. Konuşmasında radyoda çalışan müzisyenlerin büyük bir özveriyle görevlerini yaptıklarını belirten Kalgay, radyodan ücret yetersizliği sebebiyle ayrılan sanatçılara çözüm bulunması gerektiğini ve Hükümetin bu konuyu bir tasarı olarak TBMM'ye sunmasını vurgulamıştır.⁶⁹

Öte yandan 29 Aralık 1947 tarihli 26. oturumda Millî Eğitim Bakanlığı'nın bütçesinin görüşüldüğü sırada söz alan Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars söz alarak, Ermeni asıllı müzisyenler Levon Hancıyan ve Asdik Ağa tarafından derlenmiş olan ve hükümet tarafından satın alınan eserlerin üç yıldır mahzenlerde heba olduğunu belirtmiş ve bu eserlerin ancak Hampartzum notası ile Türk Musikisine kazandırılacağını vurgulamıştır. Ayrıca Refik Fersan ve Neyzen Halil Can'ın Hampartzum notasını

⁶⁶ TBMM ZC, D.8, C.7, B.8, (19.11.1947), s.104-105.

⁶⁷ TBMM ZC, D.8, C.7, B.8, (19.11.1947), s.105.

⁶⁸ TBMM ZC, D.8, C.8, B.24, (27.12.1947), s.399.

⁶⁹ TBMM ZC, D.8, C.8, B.24, (27.12.1947), s.401.

bildiklerinden ve bu eserleri Türk Musikisine kazandırabileceklerini de ifade eden Pars, Millî Eğitim Bakanlığı'ndan bu konu üzerine eğilmesini istemiştir. Konuşmasının devamında radyoda görev yapan sanatçılara değinmiş, radyoda görev yapan sanatçıların konservatuvar eğitimi alması gerektiğini ve Münir Nurettin Selçuk ve Eyyubi gibi ustaların bu öğrencileri yetiştirmesinin çok büyük yararı olacağını kaydetmiştir. Konuşmasının sonunda Ahmet Adnan Saygun'dan ve bestelediği oratoryodan da bahsetmiş, hükümetten ve Millî Eğitim Bakanlığından bu gençlere destek olunmasını talep etmiştir.⁷⁰

Musikide Üstün yetenekli İdil Biret hakkında Dr. Fuat Umay'ın 19 Kasım 1947 tarihinde verdiği sözlü önergeden sekiz ay sonra TBMM'nin 7 Temmuz 1948 tarihli 3.oturumunda 1416 sayılı Yabancı memleketlere gönderilecek öğrenciler hakkında kanun olarak ve oylanmak üzere meclis gündemine gelmiştir. 7 yaşındaki piyanist İdil Biret' in yanı sıra 12 yaşındaki viyolonist Suna Kan da üstün yetenekli olduğu için kanun tasarısına eklenmiştir. Oturumun açılmasından sonra ilk olarak Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu sıkı bir muhalefet yaparak kanunu eleştirmiştir. Tekelioğlu, yurtdışına gönderilecek olan çocukların geri dönmeme riskleri olduğunu ve gittikleri memleketlerde evlenebileceklerini belirtmiştir. Ayrıca ayrılacak olan bütçenin çok fazla olduğunu ve içinde bulunulan maddi sıkıntılı dönemden dolayı bu tasarının gereksiz olduğunu savunmuştur. Daha sonra, Maraş Milletvekili Dr. Kâmil İdil, Kırklareli Milletvekili Fuat Umay, Urfa Milletvekili Suut Kemal Yetkin, Kırşehir Milletvekili Sahir Kurutluoğlu gibi isimler de tartışmaya katılmıştır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguođlu da üstün yetenekli olan çocukların desteklenmesi gerektiğini ve Türk çocuğu olarak tüm dünyada kabul görecekllerinden bahsederek tasarının kanunlaştırılmasını istemiştir. Tüm bu çetin tartışmaların sonunda 245 üyenin 239'u tasarıyı kabul etmiş ve kanun çıkarılmıştır.⁷¹ Böylece Üstün Yetenekli Çocuklar Kanunu olarak da bilinen, Harika Çocuklar Yasası, teklif edilmesinden 2,5 yıl sonra yürürlüğe girebilmiştir.⁷²

TBMM'nin 20 Şubat 1950 tarihli 51. oturumunda yapılan Bütçe Görüşmeleri sırasında Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars söz almış ve Cemal Reşit Rey, Ulvi Cemal Erkin, Necil Kazım Akses ve Ahmet Adnan Saygun tarafından İstanbul Saray Sinemasında verilen konserden övgü dolu sözlerle bahsetmiş ve bu müzisyenlerin aldıkları ücretlerin iyileştirilmesini Millî Eğitim Bakanlığı'ndan ve hükümetten talep etmiştir.⁷³ Muhittin Baha Pars'ın bu önerisinden sonra Urfa Milletvekili Suut Kemal Yetgin söz alarak Millî Eğitim ile ilgili görüş ve düşüncelerini dile getirmiştir. Kemal Suut Yetgin'den sonra kürsüye Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguođlu gelmiş Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullar ve müfredat gibi konular ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Dolayısıyla Muhittin Baha Pars'ın ele aldığı müzisyenlerin ücretlerinin az olması ile ilgili olarak Millî Eğitim Bakanlığı ve hükümet yetkililerinden herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

⁷⁰ TBMM ZC, D.8, C.8, B.26, (29.12.1947), s.592-593.

⁷¹ TBMM ZC, D.8, C.12, B.84, (07.07.1948), s.922-932.

⁷² Şefik Kahramankaptan, *İsmet İnönü ve Harika Çocuklar*, Ümit Yay., Ankara, 1998, s.119-138.

⁷³ TBMM ZC, D.8, C.24, B.51, (20.02.1950), s.864.

Sonuç

Türkiye’de çok partili hayata geçiş süreci ve aynı zamanda DP’nin muhalefet partisi olduğu 1946 ile 1950 arası dönemde TBMM’de özellikle Bütçe Görüşmeleri sırasında musiki konusu sık sık gündeme gelmiştir. Milletvekilleri arasında geçen tartışmalar genellikle şark-garp ya da alaturka-alafranga olarak nitelendirilen müzik türlerinin, radyoda yapılan yayınlar içerisindeki yeri ve süreleri ile alakalı olmuştur. Ayrıca radyo sanatçılarının çalışma şartları ve aldıkları ücretler konusunda da zaman zaman tartışmalar olmuştur. Öte yandan İdil Biret ve Suna Kan gibi musikide üstün yetenekli oldukları tespit edilen çocuklar için yurtdışı eğitiminin verilmesi konusu da tartışılmış, 1416 sayılı “Yabancı Memleketlere Gönderilecek Öğrenciler Hakkında Kanuna” İdil Biret ve Suna Kan’da dâhil edilerek teklif edilmesinden 2,5 yıl sonra kabul edilmiştir.

Musiki meselesi ile görüş beyan eden ve tartışmalara katılan milletvekilleri arasında Gaziantep Milletvekili Cemil Sait Barlas, Konya Milletvekili Osman Şevki Uludağ, Kastamonu Milletvekili Dr. Mehmet Fahrettin Ecevit, Çoruh Milletvekili Mazhar Müfit Kansu, Afyon Karahisar Milletvekili Berç Türker, Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı İçöz, İçel Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars, Samsun Milletvekili Yakup Kalgay Urfa Milletvekili Suut Kemal Yetkin, Kırklareli Milletvekili Dr. Fuat Umay, Ankara Milletvekili Mümtaz Ökmen, Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu, Maraş Milletvekili Dr. Kâmil İdil ve Kırşehir Milletvekili Sahir Kurutluoğlu gibi isimler yer almıştır. Garp Müziği ve Türk Müziği ikilemi arasında yoğunlaşan tartışmalar sırasında Saffet Tuncay, Mazhar Müfit Kansu, Süleyman Sırrı İçöz ve Berç Türker gibi isimler radyoda Türk Müziği yayın saatlerinin arttırılması, yapılan yayınların Türk milletinin duygu ve zevkine hitap etmediği ve Türk Müziğinin en az Garp Müziği kadar değerli olduğu yönünde görüş bildirirken, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Mümtaz Ökmen ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise garp müziğinin teknik ve melodi olarak Türk Müziğinden üstün olduğunu iddia etmiştir. Osman Şevki Uludağ ve Cemil Sait Barlas da Türk Müziğinin zamana uygun olarak tekrar işlenip, ele alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Özellikle Muhittin Baha Pars da Cemal Reşit Rey, Necil Kazım Akses, Ahmet Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin ve Hasan Ferit Alnar gibi Türkiye’yi yurt dışında temsil eden bestecilere Millî Eğitim Bakanlığı ve hükümetin daha çok destek vermesi gerektiğini sık sık meclis gündemine taşımıştır. Görüldüğü gibi milletvekilleri kendi aralarında üç farklı görüşü benimseyerek tam bir fikir birliğine varamamış ve TBMM zaman zaman şiddetli tartışmalara sahne olmuştur.

Kaynaklar

I. Arşiv Kaynakları ve Resmi Yayınlar

- CA, 490.1.0.0.572.2277
CA, 490.1.572.2277.3
CA, 30.1.0.0.53.318.3
CA, 490.1.0.0.5.27.17
CA, 490.1.0.0.6.28.7
TBMM ZC, D.7, C.17, B.59, (22.05.1945)
TBMM ZC, D.7, C.17, B.65, (29.05.1945)
TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, (19.12.1945)
TBMM ZC, D.7, C.20, B.16, (21.12.1945)
TBMM ZC, D.7, C.21, B.29, (28.01.1946)
TBMM ZC, D.8, C.3, B.21, (23.12.1946)
TBMM ZC, D.8, C.3, B.22, (24.12.1946)
TBMM ZC, D.8, C.7, B.8, (19.11.1947)
TBMM ZC, D.8, C.8, B.24, (27.12.1947)
TBMM ZC, D.8, C.8, B.26, (29.12.1947)
TBMM ZC, D.8, C.12, B.84, (07.07.1948)
TBMM ZC, D.8, C.24, B.51, (20.02.1950)

II. Süreli Yayınlar

- Ulus Gazetesi, 7 Ocak 1946
Ulus Gazetesi, 8 Ocak 1946
Ulus Gazetesi, 10 Ocak 1946.
Türk Musikisi Dergisi, 1947.

III. Araştırma ve İnceleme Eserler

- Ahmad, Feroz, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995.
Akandere, Osman, "1946 Seçimleri ve Sonuçları Üzerine İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Tartışmalar I", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.26, S.76, Mart 2010. ss. 437-464.
Akkaş, Salih, *Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Müzik Politikaları (1923-2000)*, Sonçağ Yayınları, Ankara, 2015.
Aracı, Emre, *Ahmet Adnan Saygun Doğu-Batı Arasındaki Müzik Köprüsü*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2007.
Ayas, Güneş, *Musiki İnkılabı'nın Sosyolojisi Klasik Türk Müziği Geleneğinde Değişim ve Dönüşüm*, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2014.
Balkılıç, Özgür, *Cumhuriyet, Halk ve Müzik Türkiye'de Müzik Reformu (1922-1952)*, Tan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.
Behar, Cem, "Ziya Gökalp, Mahmut Ragıp ve Klasik Türk Musikisi", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.5, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.
Copeaux, Etienne, *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, Çev. Ali Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

- Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, İmge Kitabevi Yay., Ankara, 2008.
- Çufalı, Mustafa, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Ebabil Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Durgun, Şenol, *Türkiye'de Devletçi Gelenek ve Müzik*, Binyıl Yayınevi, Ankara, 2010, s.81.
- Elçi, Armağan Coşkun, *Muzaffer Sarısözen (Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1997.
- Eroğul, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi Yay., Ankara, 1998.
- Fersoy, Orhan Cemal, *Bir Devre Adını Veren Başbakan Adnan Menderes*, İstanbul, 1971.
- Goloğlu, Mahmut, *Milli Şef Dönemi 1939-1945*, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul, 2017.
- Goloğlu, Mahmut, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV 1946-1950 Demokrasiye Geçiş*, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2013.
- Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972.
- Güzel, Hasan Celal, “En Eski ve En Zengin Müzik: Türk Musikisi”, *Yeni Türkiye Türk Musikisi Özel Sayısı*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2014.
- Hacıbrahimoğlu, Işıl Çakan, *Cumhuriyet ve Hümanizma Algısı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2012.
- İlyasoğlu, Evin, *Yirmi Beş Türk Bestecisi*, Pan Yay., İstanbul, 1989.
- İlyasoğlu, Evin, *71 Türk Bestecisi*, Pan Yay., İstanbul, 2007.
- İnan, Süleyman, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Liberte Yay., Ankara, 2006.
- Kahraman Bahattin–Tebiş, Cansevil, *Mahmut Ragıp Gazimihal' den Seçme Müzik Makaleleri-II*, Müzik Eğitimi Yayınları, Ankara, 2014.
- Kahramankaptan, Şefik, *İsmet İnönü ve Harika Çocuklar*, Ümit Yay., Ankara, 1998.
- Koç, Taylan, *Ana Hatlarıyla Türkiye'de Siyasal Hayat*, Karahan Kitabevi, Adana, 2013.
- Koçak, Cemil, *Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*, İletişim Yay., İstanbul, 2010.
- Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi-I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- Paçacı, Gönül, “Cumhuriyet'in Sesli Serüveni”, *Cumhuriyet'in Sesleri*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul,
- Say, Ahmet, *Müzik Tarihi*, Müzik Ansiklopedisi Yay., Ankara, 2003.
- Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi-IV Çağdaşlık Yoluyla Yeni Türkiye*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.
- Üstel, Füsun, “1920'li ve 30'lu Yıllarda “Milli Müsiki” ve “Müsiki İnkılabı””, *Defter*, 1994.
- Üstel, Füsun, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- Yılmaz, Ensar, *Türkiye'nin Demokrasi'ye Geçiş Yılları 1946-1950*, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Yücel, M. Serhan, *Demokrat Parti*, Ülke Kitapları, İstanbul, 2001.

IV. Tezler

- Akkol, Mümtaz Levent, *Türkiye'deki Modernleşme Sürecinde Müzik*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

Özkoç, Önder, *Hüseyin Sadettin Arel'in Çokseslilik Üzerine Olan Düşünceleri ve Prelude İsimli Eserinin İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

V. İnternet Kaynakları

<https://www.britannica.com/biography/James-Jeans>

(Erişim Tarihi, 19.08.2019)

https://global.tbmm.gov.tr/docs/secim_sonuclari/secim3_tr.pdf

(Erişim Tarihi, 22.07.2019)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/targan-serif-mehmet-muhittin>.

(Erişim Tarihi, 15.08.2019)

<https://muzik.iksv.org/tr/onur-odulleri/idil-biret>.

(Erişim Tarihi, 12.08.2019)

